

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної освіти та психології

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

Розвиток мислення дітей старшого дошкільного віку із дислалією у
процесі дидактичних ігор

Виконала студентка групи СО-4(2)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Мармаза Арина Олександрівна
Керівник: Галієва О. М.
Рецензент: Седих К.В.
Нормоконтроль _____ Клочкова Ю. В.

Запоріжжя
2022 р.

РЕФЕРАТ

Бакалаврська робота: 77 с., 9 рис., 15 джерел, 1 додаток.

Об'єкт дослідження – мислення дітей старшого дошкільного віку із дислалією.

Предмет дослідження – процес розвитку мислення дітей старшого дошкільного віку із дислалією у процесі дидактичних ігор.

Мета роботи – здійснити теоретичний аналіз та провести констатувальний експеримент щодо вирішення проблеми розвитку мислення дітей старшого дошкільного віку із дислалією у процесі дидактичних ігор.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз психолого-педагогічної та наукової літератури з теми дослідження); емпіричні (спостереження, констатувальний експеримент, аналіз мовленнєвої діяльності дітей); статистичні (кількісна та якісна обробка даних).

Сьогодні в системі дошкільної освіти України набуває особливого значення питання мовленнєвої готовності дітей до вступу в загальноосвітні навчальні заклади. Зазначимо, що своєчасне оволодіння мовленням є основою розумового розвитку дитини, запорука повноцінного її спілкування з навколишніми людьми. Необхідність розвитку мислення у дітей старшого дошкільного віку із дислалією стала підставою пошуку певних методів вирішення цієї проблеми. Одним із ефективних методів є дидактичні ігри.

ДИСЛАЛІЯ, ДИДАКТИЧНА ГРА, СТАРШИЙ ДОШКІЛЬНИЙ ВІК,
МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК, МИСЛЕННЯ, КОМУНІКАТИВНА
КОМПЕТЕНТНІСТЬ

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сьогодні в системі дошкільної освіти України набуває особливого значення питання мовленнєвої готовності дітей до вступу в загальноосвітні навчальні заклади. Готовність до навчання у школі – це певний рівень загального психічного розвитку дитини (пам'яті, мислення, мовлення, уваги та ін.), що складається на завершення дошкільного віку і забезпечує її успішну адаптацію до вимог школи. Це стосується, насамперед, рівня розвитку дитячого мислення: здатності порівнювати об'єкти, знаходити між ними спільне і відмінне, однакове, робити елементарні узагальнення (назвати одним словом предмети або їх зображення), володіти тими поняттями, які свідчать про обізнаність дитини з навколишнім світом (одяг, взуття, меблі, посуд, овочі, фрукти, квіти, рослини, тварини тощо), а також визначати великі і маленькі предмети, орієнтуватися у просторі (внизу, вгорі, під, над). Усе це є основою для подальшої навчальної діяльності дитини, засвоєння нею знань шкільної програми. [15].

Підґрунтям підготовленості до школи мають стати певні компетенції. Такі компетенції, як результат дошкільної освіти повинні відображати певну систему компонентів. На законодавчому рівні такі компоненти та вимоги до дошкільної освіти визначені у Базовому компоненті дошкільної освіти (Державному стандарті дошкільної освіти) [36]. Ключові для дошкільної освіти компетентності дитини, як зазначено у документі, мають продовження в освітньому процесі початкової школи та впродовж життя. Компетентності, що сформовані у дитини в різних видах діяльності повинні відповідати освітнім напрямам. Основними із яких є такі: «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Мовлення дитини», «Гра дитини» [25]. Основні компетентності, які формуються за цими напрямками, в результаті цілеспрямованої діяльності у

дитини наприкінці старшого дошкільного віку: сенсорно-пізнавальна, логіко-математична, дослідницька, мовленнєва, комунікативна, ігрова.

Зазначимо, що своєчасне оволодіння мовленням є основою розумового розвитку дитини, запорука повноцінного її спілкування з навколишніми людьми. Відхилення мовленнєвого розвитку, наприклад такі як дислалія, негативно позначаються на психічних процесах, в тому числі й на мисленні.

Проблема мовленнєвого недорозвитку у дітей, за даними І. Брушневської, ґрунтовно розроблялась і висвітлювалась у вітчизняній і зарубіжній літературі багатьма науковцями (В. Воробйова, Б. Гріншпун, О. Мастюкова, Л. Рожкова, Т. Філічова, Г. Чиркіна, Н. Mystkowska та ін.) [Брушневська І. М. Формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення : дис. канд. пед. наук : 13.00.03 / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т спец. педагогіки. Київ, 2018. 274 с.].

Таким чином, теоретичний аналіз наукової літератури з визначеної проблеми дає підстави визначити певне протиріччя між необхідністю розвитку мислення у дітей старшого дошкільного віку із дислалією та пошуком певних методів вирішення цієї проблеми.

Розв'язання такого протиріччя має досягатися шляхом цілеспрямованої діяльності. Одним із ефективних засобів такої діяльності є дидактичні ігри.

Дидактичну гру як засіб виховання та навчання дітей дошкільного віку досліджували Л. Артемова, Є. Тихеева, О. Сорокіна, О. Усова, О. Янківська, А. Бондаренко. Особливої уваги заслуговувало питання щодо використання дидактичних ігор та прийомів в системі корекційно-розвиткової роботи з дітьми, які мають мовленнєві порушення. Серед них слід виокремити вчених, які спрямовували свою наукову роботу на вивчення взаємозв'язку процесу навчання та гри, визначення структури ігрового процесу, основних форм і

методів керівництва дидактичними іграми дітей, зокрема і логопатів (В. Аванесов, Ф. Блехер, З. Богуславська, А. Бондаренко, Л. Венгер, Е. Іваницька, Е. Радіна, А. Сорокіна, Є. Тихеєва, Е. Удальцова, Б. Хачапурідзе) [3].

З огляду на це тема бакалаврської роботи визначена в наступній редакції: «Розвиток мислення дітей старшого дошкільного віку із дислалією у процесі дидактичних ігор».

Об'єкт дослідження – мислення дітей старшого дошкільного віку із дислалією.

Предмет дослідження – процес розвитку мислення дітей старшого дошкільного віку із дислалією у процесі дидактичних ігор.

Мета роботи – здійснити теоретичний аналіз та провести констатувальний експеримент щодо вирішення проблеми розвитку мислення дітей старшого дошкільного віку із дислалією у процесі дидактичних ігор.

Відповідно до мети було визначено такі завдання дослідження:

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз проблеми розвитку мислення дітей старшого дошкільного віку із дислалією у процесі дидактичних ігор.
2. Виявити стан розвитку мислення дітей старшого дошкільного віку із дислалією у процесі дидактичних ігор.
3. Розробити цикл занять щодо розвитку мислення дітей старшого дошкільного віку із дислалією у процесі дидактичних ігор.
4. Обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність занять щодо розвитку мислення дітей старшого дошкільного віку із дислалією у процесі дидактичних ігор.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз психолого-педагогічної та наукової літератури з теми дослідження); емпіричні (спостереження,

констатувальний експеримент, аналіз мовленнєвої діяльності дітей); статистичні (кількісна та якісна обробка даних).

Методологічною основою нашого дослідження стали такі теорії та вчення:

- 1) теорія поетапного формування розумових дій (П. Гальперін, Н. Талізїна та ін.);
- 2) вчення про анатомо-фізіологічні основи мовленнєвої діяльності (Д. Гамов, Б. Гріншпун, М. Піскунов та ін.);
- 3) вчення про методи комплексної діагностики і корекції порушень мовленнєвого розвитку у дітей (Л. Волкова, К. Карлепп, Р. Лалаєва, В. Лубовський, О. Лурія, О. Мастюкова, О. Орфїнська, Ю. Рїбцун, Є. Соботович, Н. Трауготт та ін.);
- 4) вчення про практичний взаємозв'язок мовлення та мислення (Д. Браун, Дж. Брунер, Л. Виготський, Дж. Грін, М. Жинкін, О. Леонтєв, Ж. Піаже, Д. Слобін, О. Шахнарович та ін.);
- 5) вчення про різні види мовленнєвої діяльності, їх психофізіологічну структуру, загальнофункціональні та специфічні мовленнєві механізми (Т. Ахутїна, М. Вятютнев, Дж. Грін, М. Жинкін, І. Зимня, О. Леонтєв, О. Лурія, Д. Слобін, Є. Соботович, Л. Чистович та ін.);
- б) положення про комплексний підхід у подоланні мовленнєвих вад (К. Крутїй, Ю. Рїбцун, Т. Туманова, Т. Фїлічева, Н. Чевельова та ін.).

Теоретичне значення роботи полягає в узагальненні наукового матеріалу щодо проблеми розвитку мислення дітей старшого дошкільного віку із дислалією у процесі дидактичних ігор.

Практичне значення результатів дослідження полягає у розробці циклу занять щодо розвитку мислення дітей старшого дошкільного віку із дислалією у процесі дидактичних ігор.

Апробація результатів дослідження відбулася на III Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених (м. Запоріжжя, 13 травня 2022 р.) «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір» (м. Запоріжжя, 13 травня 2022 р.).

Структура роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (15 найменувань). Загальний обсяг становить 77 сторінок, з них основний зміст роботи викладено на 50 сторінках.

ВИСНОВКИ

У процесі проведення дослідницько-експериментальної роботи, спрямованої на розвиток мислення дітей старшого дошкільного віку із дислалією засобом дидактичної гри та відповідно до поставлених завдань нами було зроблено низку узагальнень:

1. У процесі аналізу науково-методичної літератури було сформульовано такі тези: 1) виявлено, найбільш точним, на наш погляд, є визначення поняття «мислення» сформульоване О. Степановим та М. Фіцулою «мислення суспільно зумовлений, нерозривно пов'язаний мовленням психічний процес пошуків і відкриття суттєво нового, процес опосередкованого й узагальненого відображення дійсності в ході аналізу і синтезу». Визначено, що оволодіння мовленнєвою семантикою відбувається за участі певних розумових операцій; мислення людини розвивається у процесі життя; 2) визначено, що в старшому дошкільному віці відбувається закладання фундаменту розвитку мислення. Порушення мовлення, одним із яких є дислалія, впливають на діяльність та поведінку дитини, негативно позначаються на формуванні всіх пізнавальних процесів, в тому числі й мислення; 3) з'ясовано, що успішність розвитку мислення дітей старшого дошкільного віку досягається за умов цілеспрямованої діяльності певних спеціалістів. Одним із ефективних засобів такої діяльності є дидактична гра. Перевагою такого засобу полягає в тому, що вона є найбільш оптимальним засобом поєднання ігрового процесу та пізнавальної діяльності дитини старшого дошкільного віку.

2. З метою виявлення рівнів розвитку наочно-дієвого, вербальнологічного та образно-логічного мислення дітей старшого дошкільного віку із дислалією нами проведено констатувальний експеримент

який показав, що в експериментальній групі високий рівень наочно-дієвого та вербальнологічного мислення не виявлено, а дуже низький рівень наочно-дієвого та образно-логічного мислення мали 20 % респондентів. Отримані результати стали підставою розробки циклу спеціальних занять, які спрямовані на розвиток мислення дітей старшого дошкільного віку із дислалією.

3. Для підвищення рівня розвитку наочно-дієвого, вербальнологічного та образно-логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку із дислалією, в ході формувального етапу експерименту нами було проведено цикл занять щодо розвитку мислення дітей старшого дошкільного віку із дислалією за допомогою дидактичних ігор.

4. З метою виявлення ефективності розробленого циклу занять було проведено контрольний експеримент. Отримані дані свідчать про те, що рівні розвитку наочно-дієвого, вербально-логічного та образно-логічного мислення мали значні зрушення.

Таким чином, у процесі дослідницької діяльності ми підтвердили експериментальну гіпотезу про те, що дидактичні ігри мають позитивний вплив на розвиток наочно-дієвого, вербально-логічного та образно-логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку із дислалією. У зв'язку із цим, мету дослідження досягнуто, а гіпотезу – підтверджено, розроблений цикл занять може бути використаним для підвищення рівнів мислення дітей молодшого шкільного віку із дислалією.